

Yayın Geliş Tarihi: 04.05.2020

Yayın Onay Tarihi: 29.05.2020

DOI No: 10.35343/kosbed.732145

Arda ERCAN •

Diplomasinin Değişen Tanımları: Ad Hoc Diplomasiden Twiplomacy ve Tekplomasi Çağına

Different Definitions of Diplomacy: From Ad Hoc Diplomacy to Twiplomacy and Techplomacy Era

Özet

1990'lı yılların başında hayatımıza giren internet kavramı, klasik uluslararası ilişkiler algısının ve diplomasinin temel kabullerinin sorgulanmasına yol açmıştır. Devlet kadar eski kökene sahip olan, 15. Yüzyılda Ad hoc (geçici) nitelikte bir anlayışla kurumsallaşan, 1815 Viyana Kongresi ile kuralları belirlenen diplomasi, günümüzde tüm bu kuralları yıkan dijital diplomasi kavramına yenik düşmektedir. Birleşmiş Milletler'in üye ülkelerinin %97 oranında dijital diplomasi kullandığı göze alındığında, bu mecranın dış politikada belirleyici unsur haline geldiğini kabul etmek ve dış politika karar alma süreçlerini bu doğrultuda yeniden yapılandırmak gerekmektedir. Bu çalışmada Danimarka'nın Silikon Vadisinde dijital büyükelçi ataması gerçeğinden hareketle, sanal sınırların olduğu sanal dünyada diplomasi araçlarının nasıl kullanıldığı ve dış politika algısının bu yeni dönemde nasıl şekillenmesi gerektiği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Diplomasi, Kamuoyu, Twiplomasi, TekPlomasi, Sosyal Medya, İletişim Devrimi

Jel Kodları: O30, O38, Z18

Abstract

The concept of internet, which entered our lives in the early 1990s, led to the questioning of the classical perception of international relations and the basic assumptions of diplomacy. The diplomacy which has been as old as the state, institutionalized with an ad hoc in the 15th century, and the rules that have been determined by the Congress of Vienna in 1815, are now defeated by the digital diplomacy concept which is breaking all these rules. Considering that the United Nations uses digital diplomacy in 97% of its member countries, it is necessary to recognize that this media has become a determining factor in foreign policy and to restructure foreign policy decision-making processes. In this study, it will be discussed how to use diplomacy tools in virtual world where virtual boundaries are used and how foreign policy should be shaped in this new period based on the fact that Denmark has appointed digital ambassador in Silicon Valley.

Keywords: Foreign Policy, Diplomacy, Public Opinion, Twiplomacy, TechPlomacy, Social Media

Jel Codes: O30, O38, Z18

Giriş

Demokrasi kavramının temel ihtiyaçlarının en başında, alınan kararlarda mümkün olunan en yüksek oranda kamuoyu görüşünü ihtiva etmesi gelir. Politik karar alıcılar demokratik rejimlerde kamuoyunun görüşleri doğrultusunda hareket etme ya da kamuoyunu ikna etme ihtiyacı duyarlar. Dış politika konusunda ise akademisyenler arasında henüz net bir görüş birliği oluşmamıştır. Kamuoyunun dış politika konusunda ne düşündüğü konusunda fikir birliğine varılmamış; kamuoyunun bu görüşleri nasıl elde edeceği veya bu görüşlerin dış politikayı etkileyip etkilemediği (veya hatta etkilemesi gerekip gerekmediği) konusunda net bir kanı oluşmamıştır (Baum M.A., 2008: 39). Dış politika konusunda etkinin gözlemlenmesini zorlaştıran, dış politikanın çok katmanlı yapısıdır. Robert Putnam, ortaya koyduğu dış politika teorisinde; “iki seviyeli bir diplomatik oyun” kavramını açıklamıştır. Putnam’a göre diplomasi eşzamanlı olarak izlenen iki oyundan oluşmaktadır. Uluslararası ilişkileri açıklamak adına Putnam, devletler arasındaki müzakerelerin diplomatların eşzamanlı olarak hem kendi ülkelerindeki seçmenlerle hem de diğer ülkedeki muadilleriyle müzakerede bulunduğu “iki düzeyli oyunlar” olduğunu vurgulamıştır (Huntington, 2013: 444). Teoriye göre; iç ve dış faktörlerin dış politika yapım sürecini nasıl ve ne zaman etkilediği sorusu üzerinde durulmaktadır. Yerel ve uluslararası diplomatik gelişmelerin sistematik olarak açıklandığı bu teoride Putnam, uluslararası müzakerelerin ulusal (iç politik) ve uluslararası (hükümetler) iki ayrı düzeyde eş zamanlı yürüyen müzakerelerden oluştuğunu belirtmekte ve aktörlerin çıkarlarının iki düzeyde de örtüşmesi durumunun başarı anlamı taşıdığı öne sürülmektedir (İpek, 2018: 156). Putnam, ilk seviyede, politika yapıcılar iktidara geldiklerinde ve yönetimleri sürecinde çeşitli grupların desteği karşılığında bu grupların hükümet ve siyasetçileri etkilemeye çalışan bir politikaya yöneldiğini belirtmiştir (Turan, 2012). İkinci seviyede, uluslararası gelişmelerin olumsuzluklarının minimize edildiği ve iç aktörlerin baskılarının aza indirildiği bir seviye yer almaktadır. Bu teoriye göre başarılı bir dış politika oluşturabilmenin yolu, her iki seviyede de dengeli bir destek sağlanmasına bağlıdır. Fearon, özellikle soğuk savaş sonrasında iç politika ile dış politika arasında kuvvetli bir bağın tüm dünyada oluşmaya başladığını açıklamıştır (Fearon, 1994: 577).

Tüm dünyada dış politika ile iç politika arasındaki ayrım gittikçe daha bulanık bir hal almaya başlamıştır. İç politika eylemlerinden bağımsız olarak, ulusal çıkar kavramı sebebiyle daha bağımsız yürütülebilen dış politika kavramı, ekonominin başarıya ulaştırılması söz konusu olduğunda, iç politikaya bağlı bir hal almaya başlamıştır. Hükümetler iç politikada desteklerini kaybetmemek için, güçlü bir ekonomik yapı ve kalkınmayı sürekli hale getirmek zorunda kalmıştır. Ülke ekonomisini başarılı kılma zorunluluğu ise artan şekilde dış politika araçlarına yönelmeyi zorunlu kılmıştır (Hale, 2000: 208). 2000’li yıllara gelindiğinde ise; soğuk savaş sonrası dönemin getirdiği liberal akımlara eklenen Türkiye dâhil, birçok ülke dış politika önceliklerini Richard Rosecrance tarafından ortaya atılan “tüccar devlet” kavramına uygun olarak belirlemeye başlamıştır (Kirişçi, 2009).

Görüldüğü gibi Putnam’ın iki seviyeli diplomatik oyun kavramında açıkladığı iç ve dış gelişmeleri, dengeli bir politika sürdürebilmenin yolu güçlü bir kamuoyu

oluşturmaktan geçmektedir. Bu çalışmanın amacı; soğuk savaş sonrasında bir yanda “iletişim” tanımı değişikliğe uğrarken, diğer yanda siyasal katılımın içerik ve anlamında değişikliklerin ortaya çıkması sonucunda, dünyada dış politika algısının iki seviyeli oyuna nasıl tepkiler verdiğinin analiz edilmesidir.

1. İletimden iletişime: Sosyal dönüşüm

İnsan, biyolojik bir varlık olarak başladığı yaşantısına sosyal bir varlık olarak devam eder. Duygu ve düşüncelerin aktarılması çabası, insanlık tarihi kadar eskilere götürülebilir. Harari’ye göre dil, insan için bir ayrıcalık değildir. Arılar ve böcekler gibi her hayvan gurubunun karmaşık bir iletişim ağı vardır. Ancak hayvanlar arasındaki bu iletişim genellikle besine ulaşmak ya da tehditlerden uzaklaşmak için vardır. Sapiens dili ilk dil olmadığı gibi ilk sesli dil de değildir. Örneğin yeşil maymunların çıkarttığı bazı farklı seslerin “dikkat kartal geliyor” ve “dikkat aslan” anlamlarına geldiği zoologlar tarafından ortaya konulmuştur (Harari, 2017: 35). İnsanı hayvanlardan ayıran ve daha karmaşık tanımları daha detaylı anlatmaya yarayan dili kullanmasının nedeni doğaya karşı verdiği mücadeledeki zorunluluğudur. İnsan, ateşi keşfetmesiyle birlikte, çıktığı besin piramidinin tepesindeki yerini kaybetme korkusu yaşamaktadır. Öncelikle vahşi doğaya karşı ayakta kalabilmek için diğer insanlarla işbirliği içine girmesi gerekmiştir (Erdoğan, 2011: 113). Ancak bir insan için, Aslan ya da Bizonun yerini bilmek yeterli olmayacaktır. Hayatta kalabilmek için yaşadığı topluluğunda kimin kimden nefret ettiğini, kimin kiminle ilişkiye girdiğini, kimin dürüst, kiminse hilebaz olduğunu bilmek zorundadır. 50 kişilik bir gurubun içinde 1225 farklı birebir ilişki ve çok daha fazla sayıda farklı ilişki kombinasyonu bulunur (Harari, 2017: 36). Bu karmaşık yapının içinde bilgiye ulaşmak ve aktarmak için İnsanlar hayatlarının her anında iletişimin farklı boyutlarını deneyimlemektedirler. İnsanların gerek kendi kendilerine gerçekleştirdikleri iç konuşmaları gerekse diğer insanlarla kurdukları etkileşimler iletişimin bir parçasıdır (Orhon ve Eriş, 201: 3).

Hayatta kalma ve ilişkilerini koordine etme çabasıyla dili bulan insanın kitle iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanmaya başlaması 500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. İletişimin kitaplar aracılığı ile başlayan tarihi ise M.Ö 1400 yılında Mısır’da basılan kitaba kadar uzanır. Ancak kitapların kitle iletişim aracı sayılması 1456 yılında matbaa ile mümkün olmuştur. Aynı şekilde MÖ 59 yılında Roma’da politik haberlerin basıldığı Acta Diurna adlı gazete sayfaları (news sheet) görülse de, ilk düzenli gazete basımına 1600 lü yıllarda rastlarız (Lee, 2015: 2). 1605 yılında Johann Carolus tarafından basılan “aller Fürnemmen und Gedenckwürdiges Historie” adlı gazete tarihte kâğıda basılan ilk gazete olarak bilinmektedir. Resmi dili Türkçe olarak basıldığı bilinen ilk gazete ise 1828 yılında yayımlanan Vakay-i Mısıriye olmuştur (Demir, 2014: 61) 19.yüzyılın sonuna gelindiğinde ise radyo tüm dünyada iletim hızını ve sürekliliğini sağlamıştır. Türkiye’ye 1953 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından sadece İstanbul bölgesinde, haftada birkaç saati kapsayan yayınlar şeklinde giren televizyon, 1968 yılında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile ulusal sınırlara yayılmış, Amerika ve Avrupa’da ise 1930’lu yıllarda kullanılmaya başlamıştır.

Taş tabletlere basılan haber metinlerinden, renkli televizyon ekranlarına kadar geçen sürecin temel özelliği bir “iletim” ortamı olmasıdır. İletim tek taraflı bir veri akışını ifade

etmektedir. Haber kaynağından, hedefe olan tek taraflı veri akışından ibarettir. İletim gelişimi özellikle 19.yy. dan itibaren hızla dönüşürken, insanın çok eski bir ihtiyacı da hızlı bir dönüşüm içerisine girmiştir. İnsanoğlu ticaretin gelişmesi ve satışların büyük miktarlara ulaşmasıyla, karmaşık sayma işlemlerine ihtiyaç duymuş ve Babil İmparatorluğu döneminde (M.Ö. 2400'lü) bilgisayarın atası olarak kabul edilen abaküsü kullanmaya başlamıştır. Takip eden yıllar boyunca insanoğlu, bugünkü anlamda bilgisayarın gelişmesine yardımcı olan birçok mekanik ve elektro-mekanik aletler geliştirmiştir.

Bugün anladığımız anlamda ilk dijital bilgisayar icat tarihi ise 1946'dır. ENIAC adlı ilk bilgisayar ABD Ordusu'nun top atışları hesaplamalarına yardımcı olması için Amerikan Ordusu'nun desteği ile geliştirilmiştir. Kendinden önceki elektro-mekanik cihazların bin katı işlem gücüne sahip olan ENIAC'ın geliştirilmesi, zamanın parasıyla 500 bin dolar tutmuştur. Bu miktarın bugünkü değeri ise 6 milyon dolardır. ENIAC, 1955 yılının ekim ayına kadar kullanılmıştır. Satışa sunulan ilk kişisel bilgisayar ise İtalyan firması Olivetti'nin ürettiği Programma 101'dir. Firma Projeye 1962 yılında başlamış, 1965 yılında ise üretim süreci tamamlanarak, üretim kapasitesi büyük miktarlara ulaşmıştır. Programma 101'in satış fiyatı piyasaya çıktığında 3,200 dolardır ve bu miktar bugünün dolar değeriyle 23,000 dolara eşittir. 40 bin ünite satılan bilgisayarın satışlarının yüzde 90'ı ABD'de gerçekleşmiştir. Bu oranın ortaya çıkmasında ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki uzay savaşlarının etkisi olduğunu vurgulamakta fayda vardır.

NASA, Apollo 11'in aya inişi için gereken hesaplamalarda kullanmak üzere 10'dan fazla Programma 101 kullanmıştır. Ay'a ilk insanı taşıyan Apollo 11'in işlemci frekansı sadece 1 Mhz iken, günümüzde en iyi bilgisayar işlemcileri bir yana cep telefonlarının işlemcileri bile 1 Ghz'den (1000 Mhz) daha hızlıdır.¹ Türkiye'de kullanılan ilk bilgisayar ise 1960 yılında Karayolları Genel Müdürlüğünde kullanılmak amacıyla ülkeye getirilmiş IBM 650-Data'dır (Karayolları Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası). IBM 650 Model I adını taşıyan bilgisayarın satın alınma amacı ise yol yapımında gereken hesaplamaların daha hızlı tamamlanmasıdır. Türkiye'nin ilk bilgisayar destekli karayolu olan 63 km uzunluğundaki Polatlı - Sivrihisar yolu için yapılan hesaplamalar IBM 650 ile 1 saatte yapılmıştır. Daha öncesinde 3 - 4 ayı bulan hesaplamaların 1 saate inmesi; teknolojinin, ekonomik ve toplumsal dönüşüme büyük etkide bulunacağıın habercisi olarak kabul edilmiştir. Toplumun çeşitli kesimlerinde farklı algılara ve şüpheli yaklaşımlara neden olan bu gelişme², aslında sosyal bir dönüşümünde ayak sesleridir.

Babil İmparatorluğunda, ekonomik amaçlar için ortaya çıkan Amerikan ordusunun askeri hesaplamalar amacıyla kullandığı ve uzay serüveni sayesinde gelişimi hız kazanan bilgisayarlar, 1950'li yıllarda teknolojiye yaşanan hızlı gelişmelerin sonucunda, cihazlar

¹ 2019 yılı Aralık ayında AMD firması 5625 Ghz hızına ulaşabilen AMD Ryzen 9 3900X isimli işlemciyi piyasaya sürmüştür.

² Çetin Altan dönemin Milliyet Gazetesi'nde kaleme aldığı Tereddüt başlıklı yazısında "Karayolları Genel Müdürlüğü Amerika'dan elektronik beyin almış. Bu beyin bilmem kaç memurun, bilmem kaç ayda yaptığını, birkaç dakikada yapıyormuş... Yalnız insanın içine bir şüphe düşüyor; biz Allah'ın verdiği beyni kullanamazken Amerika'nın verdiği nasıl kullanacağız bakalım." Diyerek, bu yeni teknolojiye şüpheyle yaklaşmıştır.

arası veri aktarımını gündeme taşıdı. Dijital ağındaki paket tasarımlar ise, başta ABD olmak üzere Fransa ve İngiltere'de bulunan laboratuvarlarda geliştirildi. İnternetin tarihçesi böylece başlarken, bir yandan da ABD Savunma Bakanlığı, ilk protokol olan ARPANET'i kullanmaya başladı. Bu ağ üzerinden iletilen ilk mesaj ise Los Angeles'ta bulunan Kaliforniya Üniversitesindeki bir profesörün bilgisayarına gönderilmiştir.

1981 yılında yapılan geliştirme çalışmaları neticesini vererek ARPANET, daha büyük ağlara bağlanabilen bir yapıya kavuşturuldu. Dijital haberleşmenin öncüleri arasında, 19. yüzyılda kullanılan telex makineleri olsa da bu durum 20. yüzyılın başlarında modern anlamda geliştirilmiştir. Ağ paylaşımı yapan ilk bilgisayarlar, dönemin teknolojisinin izin verdiği düzeyde yani sadece ana bilgisayarlar arasında bulunan iki nokta üzerinde veri akışına olanak sağlayabiliyordu. ARPANET adlı bu proje 1970 yılında hayata geçti. ARPANET başta sadece 15 bilgisayarın birbirine bağlı olduğu bir ağdan ibaretti ve özel kullanıcılara kapalıydı. 70'li yıllar internet fikrinin hızla geliştiği yıllar oldu. İngiltere Kraliçesi'nin 1976 yılında ilk e-mailini göndermesiyle Elektronik posta hayata geçirildi ve internet fikri popüler hale gelmeye başladı.

1980'li yıllar teknolojik açıdan önemli adımlara sahne oldu. Alan adlarının ilk olarak kullanılmaya başlandığı 1984 yılında 'host' sayısı ancak 1000'di. İnternette patlama yaşandığı zaman dilimi ise hiç kuşkusuz 1990'lardır. Dünya bildiğimiz anlamıyla internetle yani 'World Wide Web' deyimiyile 1991'de tanıştı. Host sayısı her yıl katlanarak artıyordu. 1994'e gelindiğinde, internetteki site sayısı 10 bine, host sayısı ise 3 milyona ulaşmış ve girişimciler bu yenedünyada yepyeni kazanç kapıları olduğunu fark etmiştir. Bankalar ve alışveriş merkezleri sanal şubelerini açmaya başladı. İlk internet radyosu yayına başladı. Hükümetler başta olmak üzere pek çok uluslararası organizasyon web sitesi açtı. Artık dünyada yeni bir düzen kurulmaya başlamıştır. Web 1.0 olarak adlandırılan bu dönemde kullanıcılar interneti sadece bilgi alma amaçlı kullanır. İnternet sitelerine veri kaydetme yetkisi yoktur. Kullanıcılar bu dönemde yorum yapma ya da bilgi paylaşma yetkilerine sahip olmadığından bu aşamada hala iletim kavramı hakimdir. Ancak internet ortamındaki etkileşimden uzak ve pasif bilgi ortamı yetersiz kalmış ve, bilgi alışverişine duyulan ihtiyaç artmıştır. İletim kavramının, modern yaşamın taleplerini karşılamamasının sonucunda, hayatın her alanında alışlagelmiş tüm düzenleri kökten değiştirecek bir gelişme ile web 2.0 karşımıza çıkmıştır. Web 2.0 kavramı ilk olarak 2004 yılında, O'Reilly ve MediaLive International tarafından organize edilen ve Google, Yahoo, Msn, Amazon, Ebay gibi alanın önde gelen şirketlerinin de katıldığı konferansta, yeni gelişmeler ve Web dünyasının geleceği konusu tartışılırken ortaya çıkmıştır.

Birinci nesil Web'de (Web 1.0) kullanıcılar "ziyaretçi" adı verilen ve sitelerle olan ilişkileri sadece okumakla sınırlı olan gruptu. İkinci nesil olan Web 2.0'da ise ziyaretçiler; siteleri kendileri yaratabiliyor ve sitelerin içeriğini değiştirebiliyor olması sebebiyle, "ziyaretçi" adından farklı olarak "kullanıcı" adını almaya başladı. Bu durum son kullanıcıların fikirlerini özgürce ortaya koyduğu bir ortam yaratmış olup, herkesin katılımına izin veren ortak kullanılan ve içeriği taze kalan sitelerin oluşmasını sağlamıştır (İTÜBİDB).

1990'lı yılların başında ortaya çıkan internet kavramı, sadece bilgi vermeye odaklanırken, günümüzde kullandığımız sosyal medya kavramı bilgiyi paylaşmayı, üretmeyi ve onun bir parçası olmayı sağlamıştır. Çevrimiçi alanda her bir birey, bilginin bir parçası olma şansını yakalamıştır. Bireyde internetin ve özellikle sosyal medyanın yarattığı bu etkiye, Amy Van Looy gelişim (evolution) yerine, devrim (revolution) denilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Looy, 2016: 1).

Tablo 1: 2020 yılında 60 Saniye İçinde İnternet Kullanımı

Youtube Video İzlenmesi	4.700.000
Whatsapp Mesajı	59.000.000
Facebook'a Yapılan Giriş	1.300.000
Google Araması	4.100.000
Telefon Uygulaması İndirme	4.000.000
Netflix Video İzlenmesi	764.000
E Mail Gönderimi	190.000.000
İnstagram'da Görüntülenen Gönderi	694.444
E Alışveriş Tutarı (Dolar)	2.500.000
Atılan Tweet Sayısı	194.444

Kaynak: <https://www.allaccess.com/merge/archive/31294/infographic-what-happens-in-an-internet-minute>

Veri akışı ve bu akışın hızı dikkate alındığında, uluslararası sistem içerisindeki bireyin rolü açısından devrim yaşandığı ortadadır. Tablo 1. de görüleceği üzere altmış saniye içerisinde dünyada milyonlarca dijital hareket yaşanmaktadır ve bu hareketlerin neredeyse tamamının objesi bireydir. Manuel Castells'e göre bireyin içinde yaşadığı ve devrim sonucu ortaya çıkan toplumun ismi ise "Network Toplumu" dur. Network toplumu bir çeşit örgütlenme modeli ortaya koymaktadır ve bu yeni örgütlenme modeli, iletişim ağları üzerinden yürütülmektedir (Şenkal, 2015: 31). Toplumun tamamına, gençlerden başlayarak yayılan bu yeni örgütlenme modeli, toplumsal yaşamın karakterlerini hem bireyler arasında hem de topluluk düzeyinde değiştirmiştir (Yazıcı ve Karlı, 2016: 54).

Ortaya çıkan bu yeni toplum modeli içerisinde, kamuoyu algısının yerini de birey almaya başlamıştır. Yeni düzende toplulukların fikri kadar her bir bireyin, ayrı ayrı görüşü değer kazanmaya başlamıştır. Bu düzenin kaçınılmaz sonucu olarak devletlerin realist teoride açıklanan mutlak hâkimiyeti tartışılmaya başlamış ve dış politika karar alma süreçleri değişime uğramak zorunda kalmıştır.

2. Dış politika dönüşümü: Sanal elçilikler

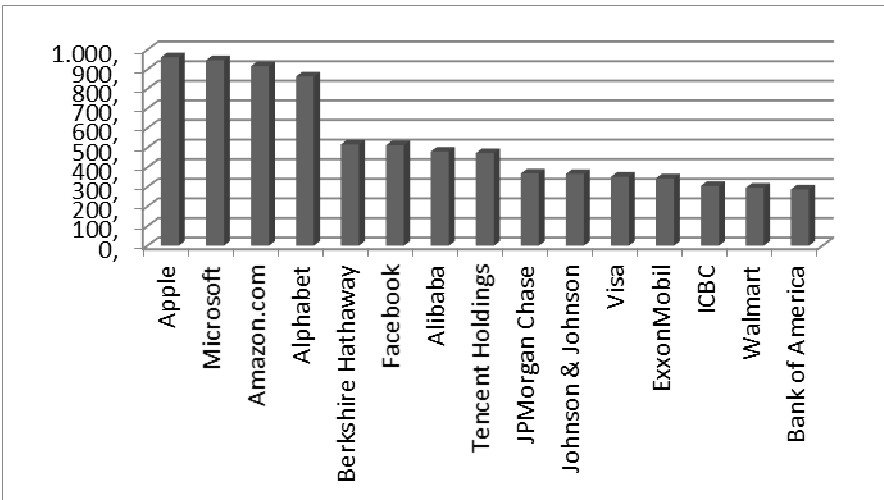
Milenyum çağına girildiğinde, dünyanın en büyük şirketleri listesinin başında Exxon, Walmart, Çin Ulusal Petrol ile Çin Sanayi ve Ticaret Bankası yer almaktaydı. (Gilder, 2018: 23). Ancak Google ile ortaya çıkan yeni ve 20 yıllık deneyimle başarılı olan "dünya sistemi" akademik dünyada, medya merkezlerinde hatta dünyanın en ücra köşelerinde bile hızla yayılmayı başarmıştır. Sunduğu her şeyi görece bedava olan, arama ve sıralama yeteneği ile gündelik hayatımıza yön veren, ekonomi devlerinin yüzlerce yılda yapamadığını saniyelerin onda birinde yapan bu devrim ile insanlık her alanda dönüşüme mecbur kalmıştır. 1930'lu yıllarda dünyada yaşanan ekonomik çöküntü ve peşinden gelen savaş sonucunda, uluslararası para akışı durma noktasına gelmiştir.

Ticaretin yeniden canlanması için 1944 yılında Amerika'nın Bretton Woods kasabasında 44 ülke bir araya gelerek, Sterlin'in üstünlüğüne son veren, rezervleri altın ve Amerikan Doları olarak belirleyen bir sistem kurmuştur (Çağlar ve Dışkaya, 2018: 8). ABD doları, rezerv para olarak İngiliz sterlininin yerini almış ve altın kadar iyi olarak kabul ediliyordu. Bu sistem bir güneş sistemi gibiydi ve ABD doları sistemdeki güneş oluyordu (D'Arista, 2009: 639). Uluslararası ticaretin ilk resmi modellemesini ortaya atan David Ricardo, ülkelerin ticaret eylemini gerçekleştirirken teknoloji, yetenek ve işgücünde göreceli olarak üstün oldukları alana yöneldiğini gösteren (Autor, 2018: 2), "karşılıklı üstünlük teorisi" ile ticari ilişkileri devlet temelinde açıklamaya çalışmıştır.

Milyenüme gelinen döneme kadar, ticarete ana aktör devlet, sistemin güneşi ise Amerikan Doları olarak kalmıştır. 1995 yılında Larry Page ve Sergey Brind, Standford Üniversitesinde doktora çalışmaları için bir yurt odasında yeni dünya düzenine yazmaya başlamış (Page ve Schmidt, 2002: 1) ve Google adı verilen bu yazılım dünyada her bir bireyin bilgiye erişimini ait algıyı değiştirmiştir. Herhangi bir yerdeki, herhangi bir veriye erişilen eski düzenin yerine her yerdeki her veriye anında erişilen düzene geçilmiştir (Gilder, 2018: 31).

Bu yeni düzen içinde, para kavramı Bretton Woods ile kurulan, devlet tekeli konumundan uzaklaşmaya başlamıştır. Zira bu dönemin yazarları, yeni düzen içinde her şeyi bedava yapmıştır. Google üzerinde arama yapmak, sonuçları seçmek ve sonuç sayfalarına gitmek tamamen bedava görünmektedir. Mail adresi almak, video izlemek gibi aktiviteler de görünürde bedavadır. Hizmetlerin bu denli bedava olduğu bir modelde devlet müdahalesi de söz konusu olamamaktadır. Yeni düzenin ekonomik devleri, devletler ve geleneksel şirketler değildir. Tablo 2'de görüleceği üzere artık dünyaya hükmeden güç, bilişim dönüşümüdür. Devlet iktisadi ana aktör olma rolünü Apple, Microsoft, Amazon, Alphabet (Google'ın holding şirketi) gibi yazılım devleri ile paylaşmaya başlamıştır.

Tablo 2: 2019 Yılı Piyasa Değerine Göre Dünyanın En Büyük Şirketleri (Milyar Dolar)

Kaynak: Forbes,2020 (statista.com).

Oysaki realist politikanın ontolojisi devlete dış politikada tek ve başat aktör rolünü biçmektedir. Bu durumun en baskın olduğu alan ise dış politikadır. Ancak yüzyıllar boyunca geleneksel diplomasi, devlet tekelindeki etki alanında, devletlerin arasındaki iletişimin resmi ve hatalara karşı tavizsiz dili olagelmekle beraber, yıllar boyunca birçok ayrıntılı prosedürle kuşanmış bu dil, kendi alanına dair sorunları çoğu zaman kısıtlı bir bakış açısıyla çözmeye çalışmıştır (Çatal & Doğan, 2018, s. 17). Ancak iletimden iletişime evrilen bilgi ağları, yüzyılın getirdiği teknolojik gelişimle birleşerek, devlet egemen dış politikayı, hatta realizmin tüm değerlerini tartışmaya açmıştır. Bu tartışmaların ışığında dönüşüme giden kurumların başında ise diplomasi gelmiştir. Klasik diplomasi algısındaki devletin, bir diğer devleti hedef alan faaliyetlerinin yerine, daha kapsayıcı bir niteliğe sahip olan “kamu diplomasisi” tanımı yerleşmeye başlamıştır. Gullion’a göre kamu diplomasisi “kamuoyu davranışlarının dış politika oluşumundaki ve yürütülmesindeki etkisidir. Geleneksel diplomasiden farklı olarak uluslararası ilişkilerin farklı boyutlarını diğer ülke kamuoylarının etkilenmesini, bilgi ve fikir akışını ve ülkedeki çıkar gruplarının etkileşimini kapsar. Kamu diplomasisi, kendi ulusunun düşüncelerini ve ideallerini, kendi kurumlarını ve kültürünü aynı zamanda ulusal hedeflerini ve güncel politikalarını yabancı halklara anlatma amacı taşıyan bir hükümetin iletişim sürecidir” (Tuch, 2003: 3)

Diplomaside yaşanan bu kapsayıcı dönüşüme, Joseph Nye tarafından ortaya atılan “yumuşak güç” kavramı tamamlayıcı bir katkı sağlamıştır. Nye devletlerin isteklerine güç kullanmadan ve daha önemlisi iktisadi maliyetlerine katlanmadan ulaşmalarının mümkün olduğunu savunmuştur. Bu modelde esas olan bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşmasıdır (NYE, 2005: 14). Yumuşak güç kavramının temelinde insanları ikna etmek için onları zorlamaktan ziyade ikna etmek yatar. Uluslararası ilişkilerde dış politika amaçlarına ulaşmanın temelinde yattığı varsayılan güç olgusu, yumuşak gücün iktisadi kaygılardan arınmış tanımı sayesinde dönüşüme uğramak zorunda kalmıştır. Gücün nicel unsurları ile ölçüldüğü dönem, nitel unsurların baskınlık kazandığı döneme doğru bir dönüşüm yaşamıştır. Bir ülkenin yumuşak gücü, o ülkedeki pek çok aktör ve kurumun aktivitesi ile oluşmaktadır: sanatçılar, sanatsal aktiviteler, müzik kanalları; sivil toplum; politikacılar, siyasi partiler, politologlar; yazarlar, yayıncılar; gazeteciler, medya grupları; iş adamları, şirketler; akademisyenler, üniversiteler; dini liderler, dini gruplar (Akçadağ: 3). Geleneksel diplomasinin tek ve büyük aktörü olan devletin yerini, birbirinden bağımsız aktörler gurubu almaya başlamıştır. Bu durum, başlangıçta devletler açısından kabul edilmesi zor bir tablo olarak ortaya çıksa da, birçok devlet bu duruma karşı yeni diplomatik araçlar ortaya koymayı başarmıştır.

Bugün, dünya ülkelerinin %97’lik kısmı resmi twitter hesabına sahiptir. Birleşmiş Milletlere kayıtlı 193 ülkenin, sadece altı tanesinin resmi hesabı yoktur.³ En kapalı yönetim biçimleri dahi, dış politikanın dönüşümüne kayıtsız kalamamıştır. Örneğin; Çin Halk Cumhuriyetinin resmi twitter, facebook ve hatta youtube kanalları bulunmaktadır.

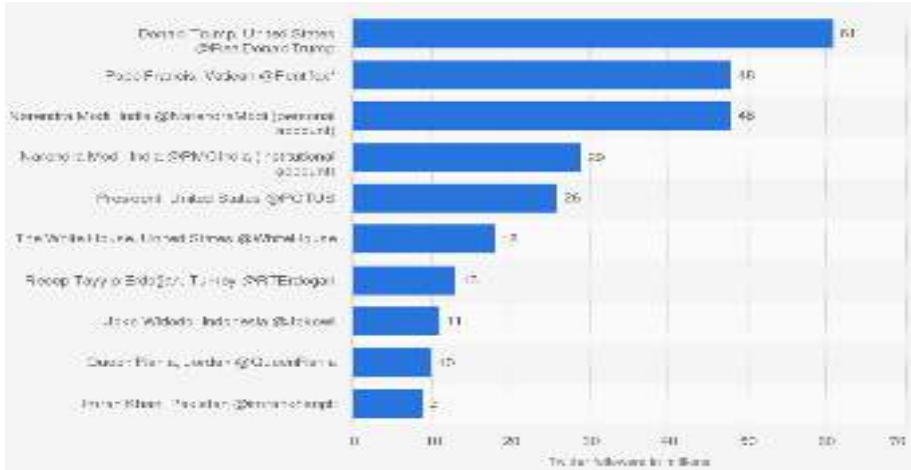
³ Bu ülkeler Laos, Moritanya, Nikaragua, Kuzey Kore ve Swaziland.

Aynı şekilde Çin Halk Cumhuriyeti elçilikleri ve elçileri aktif bir şekilde sosyal medya hesaplarını kullanmaktadırlar (Lüfkens, 2018: 1).

Diplomasinin bu çok boyutlu yeni formunda, artık her birey ayrı ayrı aktör rolü üstlenebilmektedir. Arap Baharının ortaya çıkmasına yol açan 26 yaşındaki Tunuslu Muhammed Buazizi, pazarda kendisini yaktığında, yaratacağı domino etkisini ve dünyada yeni bir yapılanmayı başlatan aktör olacağını tahmin edememiştir. 17 Aralık 2010 günü 26 yaşında bir genç, uluslararası ilişkilere doğrudan yön veren bir süreci başlatmıştır. Aslına bakılırsa, Ortadoğu coğrafyasında devlet baskısı karşısında ilk intihar vakası 2010 yılında gerçekleşmemiştir. Bu olayın kahramanını uluslararası ilişkilere yön verme, yani aktör olma gücüyle donatan “sosyal medya” olgusudur.

Artık devletlerin açıklamaları ve devletlerin dış politika kararları kadar, bireylerin de açıklama, eylem ve kararlarının dış politikayı doğrudan ya da dolaylı olarak etkileme gücüne eriştiği kanıtlanmıştır. Klasik uluslararası ilişkiler öğretisinde bireyin, aktör olabilmesi için kamuoyuna yön verebilecek bir konumda olması gerekmektedir. Ancak Google devrimi ve sosyal medya dönüşümü sonrasında, devletin yerini lider, kamuoyunun yerini aktör almaya başlamıştır. Dünya liderleri, kamuoyundaki her bir bireye ayrı ayrı ulaşması gerektiği gerçeğine uygun olarak dijital dönüşüme ayak uydurmaya başlamıştır.

Tablo 3: Dünya Liderlerine Ait Twitter Takipçi Sayıları (2019)

Kaynak: Statista.com, 2019.

Tablo 3’de görüldüğü üzere; başta ABD Başkanı Donald Trump olmak üzere, pek çok lider sosyal medya hesaplarını aktif olarak kullanmaktadır. ABD Başkanlığına ait resmi hesap olan POTUS (President of the United States) 26 milyon takipçiye sahip iken, başkanın resmi hesabı 61 milyon kişi tarafından takip edilmektedir.

Liderler gibi, devletlerin de diplomasiye bakış açıları hızlı bir dönüşüm sergilemektedir. Geleneksel diplomasi 15. Yüzyıla kadar tek taraflı ve geçici nitelik taşıyan Ad- hoc (geçici) nitelik göstermiştir (TUIÇ Akademi, 2016: 2). İtalyan şehir

devletlerinde yaygın olan bu diplomasi türü Machivelli ve Richelieu'nun katkıları sonucunda "Sürekli" nitelik kazanmıştır.

1618-1648 yılları arasında Avrupa kıtasında dinlerin savaşına sahne olmuş, otuz yıl savaşlarının ardından diplomaside bir dönüşüm daha yaşanmıştır. Katolik ve Ortodokslar arasında 30 yıl süren şiddet, korku ve yıkım içeren savaşın (Rowen, 1961: 53) sonucu, diplomasi adına bir dönüm noktası olmuş ve modern, uluslararası ilişkilerin, egemen ulus devletlere dayandırılan temelini atıldığı Vestfalya anlaşması imzalanmıştır. Diplomatik ilişkiler bu anlaşmayla beraber laik ve egemen devletlerarası bir düzene tanımlanmıştır.

Diplomasinin ihtiyaç halinde başvurulan bir yöntem olmaktan, modern uluslararası ilişkilerin vazgeçilmez unsuru olmasına kadar geçen sürecin ana aktörü olan devlet, yüzyıllar boyunca bu rolünü başarıyla sürdürmüştür. Ancak din savaşları, egemenlik tartışmaları, toprak ve sanayi reformları ile rolü, uluslararası sitem boyutunda tartışılan devlet, teknoloji devrimi sonucunda bireylerin tartışma konusu olmuştur. Bireyi bilginin, ekonominin, siyasetin hatta dış politikanın merkezine koyan teknolojik devrim sonucunda, devletler dış politik karar alma süreçlerinde bireyleri ve bireylerin sıkı sıkıya karşılıklı bağımlı oldukları teknoloji üreticilerini muhatap almak zorunda kalmıştır. Bu dönüşümün en belirgin örneğini ise Danimarka sergilemiştir. 2017 yılında Danimarka, teknoloji ve dijitalleşmeyi, ülkenin dış politika ve güvenlik politikalarının kesişme noktasına resmi olarak koyan ilk ülke olmuştur (Denmark Tech Ambassador Office, 2017). Danimarka bu dönüşümü ile, teknoloji firmalarının elinde bulunan sınırları belli olmayan sanal coğrafyada söz sahibi olmak istemiştir. Vestfalya barışı ile egemen devletlerarasında, sınırları belirlenmiş coğrafyalarda başlatılan diplomasi ağı, günümüzün sanal evreni içerisinde devletlerin kontrolünden çıkmıştır. Danimarka'nın başını çektiği ve hızla yayılacak olan girişim ise, teknoloji üreten ve yenedünya düzenini yazan firma ve kişiler ile diplomatik faaliyetler yürütmektir.

Danimarka'nın, Silikon Vadisi'ne büyükelçilik ataması yaparak başlattığı bu dönüşüm hamlesi, dış politikadaki birbiriyle bağlantılı üç eğilimi ele almayı amaçlıyor (Denmark Tech Ambassador Office, 2017):

Birincisi, teknoloji günümüzün toplumsal algılarında kısmen ya da tamamen bozulmalara yol açmaktadır. Yapay zekâ ve otomasyon sistemleri ekonominin geleceğini yeniden şekillendirirken, sosyal medya ve onun barındığı devasa kişisel bilgi havuzları demokrasi ve diplomasi kavramlarına farklı bir boyut kazandırmıştır. Günümüz dünyasında 'Dördüncü Sanayi Devrimi' olarak adlandırılan kripto para birimleri, dijital iş modelleri, siber güvenlik algıları çerçevesinde uluslararası hatta uluslar üstü bir yapıda, eşi görülmemiş bir hızla sınırları aşarak, toplumun hemen hemen tüm sektörlerini dönüştürür ve sadece iç pazarları değil, küresel güç dengesi ile yerleşik değerler ve kurumları da etkiler

İkincisi, bu teknolojik yeniliği yönlendiren çok uluslu teknoloji şirketleri, devletlerin geleneksel olarak ulus devletlerarasında yürüttüğü ekonomik ve politik işbirliğini aştılar. Buna karşın bu çok uluslu şirketlerin koyduğu yeni dünya düzeni kurallarına, her seviyedeki politika yapımcıların, ayak uydurması gittikçe zorlaşmıştır.

Üçüncüsü, gelişmekte olan teknolojilerin dönüştürücü doğası, güçlü devlet dışı aktörlerin yükselişi ile birleştiğinde dış politika ve jeopolitiği yeniden şekillendiriyor. Örnek olarak Yapay Zeka, değişen küresel güç dengesinde hızla bir savaş alanı haline gelmiş, siber güvenlik kavramı ulusal güvenlik algısında en üst konuma çıkmış ve 5G ağları, uluslararası alanda tartışmalı bir konu haline gelmiştir. UK Berkley'deki Siber Güvenlik Merkezi'nin belirttiği gibi: 'Dijital jeopolitik artık geleneksel jeopolitiklerin üzerine yerleştirilmiş bir katman değildir; dijital, sadece devletler değil, yeni aktörler arasında yeni konumlandırmalar yaratıyor.'

Tüm bu değerlendirmenin sonucunda, Danimarka hükümeti tıpkı ulus devletler ile yürüttüğü dış politika faaliyetleri gibi çok uluslu teknoloji şirketleri ile diplomatik faaliyetler başlatarak, silikon vadisine elçilik kurmuş ve uluslararası ilişkiler alanında twitter kullanımının yaygınlaşması ile ortaya çıkan Twiplomacy kavramından sonra Tekplomasi (TechPlomacy) kavramını kullanmaya başlamıştır.

Sonuç

Diplomasi, uluslararası ilişkilerin güç tanımlamasının içinde, nitel unsurların bir tanesi olarak algılanan ve ad hoc nitelikte yürütülen çalışmalardan ibaret iken, teknolojinin yarattığı toplumsal ve küresel dönüşümler neticesinde çok boyutlu ve uluslar üstü bir yapı haline gelmiştir. Ulus devletler, realist teorinin öngördüğü şekilde dış politikada belirleyici rolünü sürdürmekle beraber, tek aktör olma konumunu yitirmeye başlamıştır. Teknoloji devrimi ve beraberinde gelen dijital dönüşüm yeni bir toplum modeli ortaya koymuştur. Bu yeni dönemde iktisadi modeller ile birlikte siyasi ve sosyal modeller de değişmek zorunda kalmıştır. Üretim araçları tarım ve sanayi devriminin ardından teknoloji devrimiyle yeniden el değiştirmiştir. Artık ticari kurallar ve sınırlar devletler tarafından belirlenmemektedir. Google devrimi olarak adlandırabileceğimiz teknolojik dönüşüm sonrasında, Bretton Woods sistemi tartışılır hale gelmiştir. Kripto para birimleri ve her an ücretsiz olduğu iddia edilen bilgiye ulaşma olanağı, dünya sistemi üzerinde bireyin rolünü arttırırken, devletlerin egemenlik alanlarını hızla sınırlandırmıştır. Bilginin birden çok noktada ve sürekli erişilebilir bir hal alması devletlerin dış politika tutum ve hedeflerinin de değişmesine yol açmıştır. Klasik uluslararası ilişkilerin hesap verme yükümlülüğünden arındırılmış, çıkar ve güç adına yaptığı eylemleri kabul gören ulus devletleri, uluslararası alanda eylem geliştirirken iki katmanlı bir süreci yönetmek zorunda kalmıştır. İlk olarak ulus devletler arasındaki dış politika dengesi devam ederken, ikinci aşamada sınırları aşan uluslar üstü bir kamuoyu algısı ortaya çıkmıştır. Bu yeni düzen içerisinde ulus devletlerin gerek iç politika gerek ekonomi, gerek ise uluslararası politikalarını başarılı bir şekilde sürdürebilmek için bu yeni kamuoyunu ikna ve idare edebilme kapasitesine erişmesi gerekmektedir.

Taş tabletlere basılan haber metinlerinden gazete ve televizyona uzanan iletim tarihi, sosyal medya ve web teknolojileri ile artık iletişim halini alarak, devletlere bu zorlu görevde can simidi olmuştur. Uluslararası kamuoyunu etkileme ve yönlendirme noktasında sosyal medyanın rolü yadsınamaz düzeydedir. Twiplomacy kavramı tam bu noktada bu dönüşümü takip eden devletler için anahtar bir konum üstlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Türkiye'nin de dahil olduğu pek çok ülke bu dijital dönüşüm sürecini başarıyla yönetmiştir. Sürecin bu aşamasında ortaya çıkan dönüşüm,

devletler ile bireyler arasında yaşanmaktadır. Ancak bu dönüşümün bir sonraki seviyeye taşınması ise Danimarka tarafından ortaya atılmıştır. Danimarka'nın Silikon Vadisine açtığı elçilik ile, uluslararası ilişkilerde yeni bir katman ortaya çıkmıştır. Bu yeni katmana ise TechPlomacy (Tekplomasi) adı verilmiştir. Bu seviyede devletler ile teknoloji üreten ve topluma yön verme gücü birçok ulus devletten daha fazla olan teknoloji şirketleri hedef alınmıştır. Amerikan başkanlık seçimi, Arap Baharı gibi pek çok uluslararası ilişkiler gelişmesinde gücünü kanıtlamış olan sosyal medya yazılımları ve bu yazılım hayatlarının bir parçası haline getiren uluslararası kamuoyunu kontrol altına almak ya da en azından iş birliği yapmak devletler için bir dış politika tercihi olmaktan çıkmıştır. Danimarka tarafından başlatılan bu yeni modelin küresel ve bölgesel güç olan ve olmak isteyen tüm ülkelerin bir zorunluluğu haline almıştır.

Geleneksel ticaretin, savaşların ve iletişim modellerinin ortadan kalktığı, gücün bilgi teknolojileri ile yönetildiği ve ölçüldüğü dönemde ülkelerin dijital diplomatik dönüşümlere ayak uydurması, bir varlık mücadelesi olarak görülmektedir.

Kaynakça

- Akçadağ, E. (tarih yok). *Kamu Diplomasisi*. 03 01, 2020 tarihinde Kamu Diplomasisi Web Sayfası: <https://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf> adresinden alındı
- Autor, D. (2018, March 7). *14.662 Spring 2018, Lecture Note 7: Ricardian Models of Trade*. 04 16, 2020 tarihinde MIT Economics: <https://economics.mit.edu/files/15402> adresinden alındı
- Baum M.A., P. P. (2008). The Relationships Between Mass Media, Public Opinion, and Foreign Policy : Toward a Theoretical Synthesis. *Annual Review Political Sciences*.
- Çağlar, Ü., & Dışkaya, S. K. (2018). Küreselleşme, Uluslararası Para Sistemi ve Kriz. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 1-24.
- Çatal , B., & Doğan, M. (2018). Yeni Diplomatik Yöntemler: Çevre Diplomasisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40: 16-31.
- D'Arista, J. (2009). The Evolving International Monetary System. *Cambridge Journal of Economics*: 633-652.
- Demir, K. (2014). Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(5): 57-88.

- Denmark Tech Ambassador Office. (2017). *TechPlomacy (technological-diplomacy)*. 01 13, 2020 tarihinde Office of Tech Ambassador of Denmark: <https://techamb.um.dk/en/techplomacy/abouttechplomacy/> adresinden alındı
- Erdogan, İ. (2011). *İletişimi Anlamak*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Fearon, D. J. (1994). Domestic Political Audiances and the Escalation of International Disputes. *American Political Sciences Rewiev*, 88(3): 577-592.
- Gilder, G. (2018). *Google Sonrası Yaşam Büyük Verinin Düşüşü ve Blokzincir Ekonomisinin Yükselişi*. (N. Kurunç, Çev.) İstanbul: A7 Kitap.
- Hale, W. (2000). *Turkish Foreign Policy: 1774-2000*. London: Frank Cass Publishers.
- Harari, Y. N. (2017). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi* (31. b.). (E. Genç, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Huntington, S. P. (2013). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- İpek, Ö. (2018, Haziran). Dış Politikada Medyanın Rolü. *Lectio Socials*, 2(2).
- İTÜBİDB. (tarih yok). *Seyir Defteri*. 03 11, 2020 tarihinde <https://bidb.itu.edu.tr/seyir-defteri/blog/2013/09/08/web-2.0> adresinden alındı
- Karayolları Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası. (tarih yok). *KGM Web Sitesi*. 03 17, 2020 tarihinde <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Galeri/IlkBilgisayar.aspx> adresinden alındı
- Kirişçi, K. (2009). The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State. *New Perspectives on Turkey*, 40: 29-56.
- Lee, L. T. (2015). Journalism and Mass Communication -Vol I. *Encyclopedia of Life Support Systems*.
- Looy, A. V. (2016). *Social Media Management*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Lüfkens, M. (2018, July 10). *Twiplomacy Study 2018 Executive Summary*. 01 08, 2020 tarihinde Twiplomacy: <https://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2018/> adresinden alındı
- NYE, J. (2005). *Yumuşak Güç*. Ankara: Elips Kitap.
- Orhon, N., & Eriş, U. (2012). *İletişim Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Page, L., & Schmidt, E. (2002, May 01). *Google History*. 03 17, 2020 tarihinde Standford E Corner: <https://stvp-static-prod.s3.amazonaws.com/uploads/sites/2/2002/05/1077.pdf> adresinden alındı

- Rowen, H. H. (1961). The Peace of Westphalia Revisited. *The Journal of Modern History*, 33(1): 53-56.
- statisca.com. (2019, 10 10). *World leaders with the most Twitter followers as of January 2019*. 05 01, 2020 tarihinde statisca.com: <https://www.statista.com/statistics/281375/heads-of-state-with-the-most-twitter-followers/> adresinden alındı
- statista.com. (tarih yok). *The 100 largest companies in the world by market value in 2019*. 04 25, 2020 tarihinde statista web sayfası: <https://www.statista.com/statistics/263264/top-companies-in-the-world-by-market-value/> adresinden alındı
- Şenkal, A. (2015). *Bilgi Ekonomisi ve Emek*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tuch, H. N. (2003). *Communicating with the World: US Public Diplomacy Overseas*. NewYork: St. Martin Press.
- TUIÇ Akademi. (2016, Kasım 25). *Devletler Arası İlişkilerin Gelişimi ve Diplomasi Tarihi*. 04 25, 2020 tarihinde Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Akademi İnternet Sayfası: <http://www.tuicakademi.org/devletlerarasi-iliskilerin-gelisimi-diplomasi-tarihi/> adresinden alındı
- YAZICI, T., & Karlı, İ. (2016). *Bilgi Toplumunda Teknoloji, Medya ve Siyaset*. İstanbul: Volga Yayıncılık.